

УДК 339.166.5

Є.В. ВАЛЬКОВА, канд. юрид. наук, Миколаївський національний університет ім. В.О. Сухомлинського

ЗМІСТ ТА СТРУКТУРА МЕХАНІЗМУ АДМІНІСТРАТИВНО- ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Ключові слова: право інтелектуальної власності, механізм, адміністративно-правова норма, засоби

Формування в Україні засад громадянського суспільства та розбудова України як правової, демократичної, соціальної держави з ринковою економікою вимагає суттєвого покращення такого провідного елемента сучасності як права інтелектуальної власності, адже саме завдяки інтелектуальному капіталу сучасне суспільство досягло високих соціальних стандартів життя людей.

Питанням механізму адміністративно-правового регулювання приділяло увагу багато вчених-адміністративістів, зокрема: С. Алексєєв, О. Бандурка, Ю. Битяк, В. Галуцько, Є. Додіна, Р. Калюжний, Л. Коваль, В. Колпаков, В. Котюк, В. Корельський, В. Перевалов, В. Селіванов, О. Скакун та ін. Проте, не дивлячись на таку велику кількість праць з даної проблематики, питання щодо чіткого визначення механізму адміністративно-правового регулювання та його структурних елементів не вирішено, а також залишається поза увагою механізм адміністративно-правового регулювання у сфері охорони права інтелектуальної власності. Звідси, мета статті полягає в тому, щоб на основі аналізу юридичної літератури та законодавства, різних точок зору вчених-адміністративістів визначити дефініцію механізму адміністративно-правової охорони права інтелектуальної власності

Україні та сформувані основні структурні елементи цього механізму.

Правове регулювання завжди здійснюють завдяки особливому «інструментарію», призначеному лише правовому механізму, покликаному юридично гарантувати досягнення цілей, які ставить законодавець, видаючи або санкціонуючи юридичні норми в межах певних типів – «моделей» юридичного впливу [1, с.348]. У зв'язку з тим, що поняття та структура механізму адміністративно-правового регулювання на законодавчому рівні не визначені, для їх трактування необхідно звернутися до доктринальних положень теоретиків права та вчених-адміністративістів.

Так, на думку І.П. Голосніченка, під механізмом адміністративно-правового регулювання необхідно розуміти сукупність адміністративно-правових засобів, за допомогою яких справляється вплив на відносини, що виникають в процесі здійснення виконавчої влади. До елементів, які входять до структури механізму адміністративно-правового регулювання, він відносить: норми адміністративного права, адміністративно-правові відносини, акти тлумачення норм адміністративного права та акти реалізації адміністративно-правових норм і відносин [2, с.20–21].

Заслуговує на увагу точка зору О.В. Малька, який вважає, що механізм правового регулювання – це система юридичних засобів, організованих найбільш послідовним чином, з метою упорядкування суспільних відносин, сприяння задоволенню інтересів суб'єктів права. Він встановлює, що до складу адміністративно-правового механізму входять: норма права, юридичний факт або фактичний склад (особливо організаційно-виконавчий правозастосовний акт), правовідносини, акти реалізації прав та обов'язків, охоронний правозастосовний акт. В якості додаткових елементів механізму можуть бути: акти офіційного тлумачення норм права, правосвідомість, режим законності та ін. [3, с.470–473].

Т.С. Гончарук, у свою чергу, визначає механізм адміністративно-правового регулювання – як систему адміністративно-правових

засобів (елементів), за допомогою яких здійснюється правове регулювання (упорядкування) суспільних відносин у сфері державного управління, а структуру механізму адміністративно-правового регулювання як: адміністративно-правові норми, акти тлумачення та акти реалізації адміністративно-правових норм та адміністративно-правові відносини [4, с.23]. Ті ж самі елементи до структури адміністративно-правового механізму відносить і Х.П. Ярмак [5, с.49].

Цікавою є позиція В.Н. Хропанюка, який під механізмом адміністративно-правового регулювання пропонує розуміти систему правових засобів, за допомогою яких здійснюється упорядкування суспільних відносин відповідно до мети й завдань правової держави. Структура такого механізму, на його думку, полягає у нормах права, правовідносинах та актах реалізації юридичних прав та обов'язків [6, с.341–342].

Водночас З.С. Гладун до структури механізму правового регулювання відносить: правові норми, юридичні факти, правовідносини, норми тлумачення права, реалізацію правових норм [7, с.89].

Л.М. Шестопалова з цього приводу висловлюється, що структурні елементи досліджуваного механізму – це: норми права, правові відносини, акти реалізації прав та обов'язків, акти застосування права, законність, правосвідомість та правова культура [8, с.157–158].

Поряд з цим, досліджуючи адміністративно-правову охорону права інтелектуальної власності, необхідно вказати, що змістовною ознакою механізму адміністративно-правової охорони права інтелектуальної власності являється наявність цілей такої охорони – забезпечення прав та законних інтересів суб'єктів права інтелектуальної власності та публічного інтересу держави і суспільства в цілому у цій сфері, досягнення яких дає можливість вести мову про ефективність адміністративно-правової охорони права інтелектуальної власності. Мета адміністративно-правової охорони права інтелектуальної власності досягається за допомогою певних засобів, що

є шляхами юридичного впливу на поведінку суб'єктів та об'єктів державного управління у цій сфері. Ці засоби є різними за своєю природою та функціональним призначенням, але їх сукупність складає формальну ознаку механізму адміністративно-правової охорони права власності інтелектуальної власності.

Аналіз різних позицій вчених та теоретиків права щодо визначення поняття механізму адміністративно-правового регулювання та з'ясування цілей механізму адміністративно-правової охорони права інтелектуальної власності дозволяє нам стверджувати, що під поняттям механізму адміністративно-правового регулювання у сфері охорони права інтелектуальної власності слід розуміти певну сукупність адміністративно-правових засобів, які забезпечують безпосередній юридичний вплив на поведінку суб'єктів та об'єктів суспільних відносин охорони права інтелектуальної власності з метою забезпечення її ефективності.

Очевидно, що вивчення механізму адміністративно-правової охорони права інтелектуальної власності не можливе без встановлення його складових елементів. В сучасній науковій літературі переважна більшість вчених виділяють три основних обов'язкових елемента механізму адміністративно-правового регулювання – це: адміністративно-правові норми, адміністративно-правові відносини та акти реалізації суб'єктивних прав та обов'язків. Також виділяють факультативні елементи, до яких відносять: норми тлумачення права, принципи права, акти застосування права, законність, правосвідомість, правову культуру.

Зауважимо, що зробити певний висновок з приводу складових механізму адміністративно-правового регулювання права інтелектуальної власності нам дозволить детальний аналіз окремих перелічених елементів.

Первинним елементом правового регулювання є норма права. Адміністративно-правова норма – це загальнообов'язкове правило поведінки, що встановлене державою з метою регулювання суспільних відносин у сфері діяльності публічної адміністрації і забезпечується заходами державного примусу [9, с.12].

Як відомо, адміністративно-правові норми містяться безпосередньо в джерелах адміністративного права, Конституції та інших законах України, Постановах Кабінету Міністрів України, Указах Президента та наказах нормативного характеру керівників підприємств, установ, організацій при здійсненні ними державних делегованих функцій.

Досить важливим моментом є те, що потреба забезпечення ефективної охорони права інтелектуальної власності вимагає від публічної адміністрації встановлення норм права підзаконного характеру. Це викликане тим, що загальні норми і правила поведінки, сформульовані у законах, не в змозі охопити всі аспекти адміністративно-правової охорони права інтелектуальної власності, врегулювати її в усіх подробицях, тому і виникає необхідність конкретизації та деталізації законодавчих норм до стадії їх застосування.

У сфері, що розглядаємо, нормативні акти загального характеру видаються різними суб'єктами публічної адміністрації – Кабінетом Міністрів України, Президентом України, Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України, безпосередньо Державною службою інтелектуальної власності тощо.

Цілком зрозуміло, що сфера діяльності публічної адміністрації породжує адміністративно-правові відносини, в якій сторони беруть участь як носії прав і обов'язків, встановлених і забезпечуваних адміністративно-правовими нормами [10, с.14]. В юридичній літературі є загальновизнаним, що основна формула структури адміністративно-правових відносин складається із суб'єктів публічної адміністрації, юридичних фактів та об'єктів охоронного впливу [11, с.94].

Виникненню, зміні чи припиненню правовідносин передують юридичні факти, під якими в теорії права розуміються різного роду дії та події, які називають життєвими обставинами. Ці обставини вказуються в гіпотезах правових норм, і коли вони виникають у реальному житті, це призводить до того, що у визначених суб'єктів або з'являються взаємні права й обов'язки, тобто виникають правовід-

носини; або відбувається зміна цих правовідносин (обсягу чи змісту зазначених прав і обов'язків, складу суб'єктів); або правовідносини припиняються – зазначені права й обов'язки зникають. Залежно від породжуваних ними наслідків юридичні факти можуть бути класифіковані на правоутворюючі, правозмінюючі і правоприпиняючі [12].

Під діями розуміють факти, які виникають за волею людей. Вони можуть бути як правомірними, так і неправомірними. Правомірні дії відповідають вимогам адміністративно-правових норм. До правомірних дій, що породжують адміністративно-правові відносини, належать акти управління – укази й розпорядження Президента, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів тощо. Адміністративно-правові відносини виникають також у зв'язку з діями окремих громадян і посадових осіб: наприклад, у разі звернення суб'єкта права інтелектуальної зі скаргою на ДСІВ щодо відмови у реєстрації об'єкта інтелектуальної власності. Крім цього юридичним фактом, що зумовлює виникнення адміністративно-правових відносин, може бути бездіяльність, наприклад: неприпинення працівниками міліції розповсюдження примірників аудіовізуальних творів і фонограм, не маркованих контрольними марками.

Варто вказати, що неправомірні дії – це правопорушення, проступки, що тягнуть за собою застосування заходів примусового впливу. До неправомірних дій належать правопорушення, зокрема адміністративні та дисциплінарні, за які настає відповідальність, наприклад: адміністративна відповідальність за ст.51² КУпАП «Порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності».

Третім основним елементом механізму адміністративно-правового регулювання у сфері охорони права інтелектуальної власності є акти реалізації прав та обов'язків суб'єктів. В науковій літературі поняття «акт» застосовується у двох значеннях. По-перше, як дія, вчинок громадянина або посадової (службової) особи, по-друге, як документ, який видається державним органом, органом місцевого самоврядування, посадовою особою або гро-

мадською організацією у межах їх компетенції: закон, указ, постанова, наказ, розпорядження тощо [13, с.74]. Ми погоджуємось із твердженням О.Ф. Скакун, яка розуміє під актами реалізації прав та обов'язків фактичну поведінку суб'єктів правовідносин, пов'язану зі здійсненням (реалізацією) своїх прав та обов'язків [14, с.501]. Реалізації прав та обов'язків суб'єктів у сфері охорони права інтелектуальної власності здійснюється через наступні форми:

– виконання норм права (наприклад, обов'язок державного інспектора з питань інтелектуальної власності у разі виявлення правопорушення скласти на правопорушника адміністративний протокол за статтями 51-2, 164-6, 164-7, 164-9, 164-13 КУпАП);

– використання норм права (наприклад, право винахідника звернутися до Державної служби інтелектуальної власності з метою за патентування створеного ним об'єкта права інтелектуальної власності);

– дотримання норм права (наприклад, забороняється вчиняти дії, які передбаченні ст.163-4 КУпАП як ті, що відносяться до недобросовісної конкуренції. Це незаконне копіювання форми, упаковки, зовнішнього оформлення, а також імітація, копіювання, пряме відтворення товару іншого підприємця, самовільне використання його імені та отримання, використання, розголошення комерційної таємниці, а також конфіденціальної інформації з метою заподіяння шкоди діловій репутації або майну іншого підприємця).

Як було проаналізовано, у структурі механізму адміністративно-правового регулювання у сфері охорони права інтелектуальної власності можуть бути виділені й інші факультативні елементи. Вважаємо за потрібне до них віднести: норми тлумачення права, принципи права, акти застосування права, законність, правосвідомість та правову культуру. На нашу думку, саме вони є додатковими оскільки на відмінну від норми права, яка є первинним регулятором суспільних відносин у сфері охорони права інтелектуальної власності, адміністративно – правових відносин,

що складаються в процесі взаємодії між суб'єктами та об'єктами охорони права інтелектуальної власності та актів реалізації суб'єктивних прав та обов'язків, за допомогою яких норми права втілюються у життя, норми тлумачення права, принципи права, акти застосування права, законність, правосвідомість та правова культура можуть доповнювати механізм правового регулювання в деяких випадках.

Отже, викладене вище дає можливість сформулювати такі висновки:

1. Механізм адміністративно-правової охорони права інтелектуальної власності суб'єктів господарювання – це певна сукупність адміністративно-правових засобів, які забезпечують безпосередній юридичний вплив на поведінку суб'єктів та об'єктів суспільних відносин охорони права інтелектуальної власності з метою забезпечення її ефективності.

2. Проведений аналіз механізму адміністративно-правового регулювання у сфері охорони права інтелектуальної власності та його структурних елементів є основою для створення необхідних засобів адміністративно-правової охорони права інтелектуальної власності з метою підвищення ефективності такої охорони.

3. В сучасній науковій літературі вчені розподіляють елементи механізму адміністративно – правового регулювання на основні та факультативні.

4. Структура механізму адміністративно-правової охорони права інтелектуальної власності складається з трьох основних елементів: адміністративно-правових норм; адміністративно-правових відносин та актів реалізації прав та обов'язків суб'єктів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеев С. С. Общая теория права: курс : в 2 т. Т. 1 / С. С. Алексеев. – М. : Юрид. лит., 1982. – 542 с.

2. Голосніченко І. П. Адміністративне право України: основні поняття : [навч. посіб.] / І. П. Голосніченко, М. Ф. Стахурський. – К. : ГАН, 2005. – 231 с.

3. Теория государства и права : учебник / Н. И. Матузов, А. В. Малько. – М. : Юристъ, 2004. – 512 с.
4. Гончарук С. Т. Адміністративне право України. Загальна та Особлива частини : навч. посіб. / С. Т. Гончарук. – К. : НАВС, 2000. – 240 с.
5. Ярмакі Х. П. Адміністративно-наглядова діяльність міліції в Україні: дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07 / Х. П. Ярмакі. – Х., 2006. – 438 с.
6. Хропанюк В. Н. Теория государства и права : учеб. пособ. для высш. учеб. завед. / В. Н. Хропанюк ; под ред. проф. В. Г. Стрекозова. – М., 1995. – 377 с.
7. Адміністративне право України в сучасних умовах (виклики початку ХХІ століття) : монографія / [В. В. Галуцько, В. І. Олефір, М. П. Пихтін, О. О. Онищук, Ю. В. Гридасов, М. М. Новіков, У. О. Палієнко, І. А. Дьомін, О. М. Єщук] ; за заг. ред. В. В. Галуцька. – Херсон : Херсон. міська друкарня, 2010. – 378 с.
8. Шестопалова Л. М. теорія держави та права : навч. посіб. / Л. М. Шестопалова. – К. : Прецедент, 2006. – 197 с.
9. Теорія держави і права : курс лекцій : навч. посіб. / [авт.-упоряд. В. В. Галуцько, Г. О. Пономаренко, В. К. Шкарупа] ; за ред. В. К. Шкарупи. – Херсон : Вид-во ВАТ ХМД, 2008. – 280 с.
10. Виконавча влада і адміністративне право : монографія / [В. Д. Авер'янов, О. Ф. Андруїко, І. П. Голосніченко та ін.] ; за ред. В. Д. Авер'янова. – К. : Видавничий Дім «Ін-Юре», 2002. – 668 с.
11. Административное право : учебник / [Ю. М. Козлов, Д. М. Попов, Д. М. Овсянко] ; под. ред. Л. Л. Попова. – М. : Юристъ, 2002. – 697 с.
12. Опорний конспект з курсу «Теорія держави і права» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://raem.ru/diskivcomm.php>.
13. Юридична енциклопедія : в 6 т. Т. 1: А–Г / редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп.ред.) та ін. – К. : Укр. енцикл., 1998. – 672 с.
14. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник / О. Ф. Скакун ; пер. з рос. – Х. : Консум, 2008. – 656 с.

Валькова Є. В. Зміст та структура механізму адміністративно-правового регулювання у сфері охорони права інтелектуальної власності / Є. В. Валькова // Форум права. – 2012. – № 3. – С. 84–88 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-3/12vevpiv.pdf>

На основі аналізу юридичної літератури та чинного законодавства визначено дефініцію механізму адміністративно-правової охорони права інтелектуальної власності України, сформульовано основні його структурні елементи.

Валькова Е.В. Содержание и структура механизма административно-правового регулювання в сфері охорони права інтелектуальної власності

На основании анализа юридической литературы и действующего законодательства определена дефиниция механизма административно-правовой охраны права интеллектуальной собственности Украины, сформулированы основные его структурные элементы.

Valkova Y.V. The Contents and the Structure of the Mechanism of Administrative and Legal Regulation in the Sphere of Protection of Intellectual Property Right

The definition of the mechanism of administrative legal protection of intellectual property right of Ukraine is defined on the basis of the analysis of legal literature and the current legislation; its basic structural elements are formulated.